

540/97-ВР від 23.09.1997 р. відповідальність за скоєння злочину проти журналіста в зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків або перешкоджання його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за скоєння таких же дій проти працівника правоохоронного органу [3]. Водночас у ст. 171 КК України йдеться про умисне перешкоджання законній професійній діяльності журналістів та переслідування журналіста за виконання професійних обов'язків, за критику, здійснену службовою особою або групою осіб за попередньою змовою. Переслідування журналіста може бути вчинене шляхом погрози вбивством, заподіянням шкоди здоров'ю, знищенням або пошкодженням майна, проте вказане діяння карається штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням права обіймати певні посади на строк до трьох років, тобто покарання у виді позбавлення волі взагалі не передбачене ст. 171 КК України.

Проблема співрозмірності санкцій, їх узгодженості між собою полягає в тому, щоб кожна конкретна санкція не лише відображала характер та ступінь суспільної небезпеки діяння, але й узгоджувалась із санкціями за інші злочини [4, с. 144].

Таким чином, положення ч. 1 ст. 345 КК України в частині кримінально-правової санкції не узгоджується з іншими положеннями кримінального закону, внаслідок чого є доцільним зниження верхньої межі покарання у виді позбавлення і повернення до кримінально-правової санкції альтернативної конструкції.

Література:

1. Кримінальний кодекс України № 2341-III від 05.04.2001 року [Електронний ресурс]: матеріали бази Верховної Ради України «Загальне законодавство». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

2. Закон України «Про державний захист працівників суду та правоохоронних органів» від 23.12.1993 № 3781-XII [Електронний ресурс]: матеріали бази Верховної Ради України «Загальне законодавство». – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1085.279.0>

3. Закон України про «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» № 540/97-ВР від 23.09.1997 р. [Електронний ресурс]: матеріали бази Верховної Ради України «Загальне законодавство». – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/540/97-%D0%B2%D1%80>

4. Филимонов В. Д. Норма уголовного права / В. Д. Филимонов. – СПб.: Юрид. центр Пресс. 2004. – 281 с.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОКАРАННЯ ЯК ЗАХОДУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СІМ'Ї, ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНІХ

Гальцова В. В.

кандидат юридичних наук, асистент

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Аналіз чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) дає підстави дійти висновку, що у його нормах відсутнє законодавче визначення поняття «заходи кримінально-правового впливу». Вказана теоретична модель не отримала свого остаточного вирішення також серед науковців і тому викликає постійні дискусії серед них. Як свідчить аналіз вітчизняної наукової літератури з кримінального права, означеній проблемі присвячено низку робіт такими науковцями: як С.М. Вечерова [1],

І.М. Горбачова [4], О.В.Козаченко [6], Н.А. Орловська [8] та ін. серед яких про те, немає єдності думок.

Дотепер серед фахівців кримінального права не снує однакоого підходу щодо визначення поняття «заходи кримінально-правового впливу». Наприклад, під заходами кримінально-правового характеру одні з них пропонують розуміти «одну з форм «реалізації охоронних кримінально-правових відносин що виникають між державою і особою у зв'язку з вчиненням останньою суспільнонебезпечного діяння, яке містить склад злочину» (при застосуванні покарання або звільненні від нього), так і поза нею (наприклад, при звільненні від кримінальної відповідальності, застосуванні примусових заходів медичного характеру тощо)» [5], інші вивають ці заходи як «передбачені Кримінальним кодексом (Загального і Особливого частиною) засоби впливу на поведінку особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння, що містить усі ознаки складу злочину» [1, с. 126] та ін. Остання точка зору, що і цілому суттєво не відрізняється від попередньої можна визнати більш прийнятною, зскільки відповідає основним положенням чинного кримінального законодавства (ч. 1, 2 ст. 2 КК України, ст. 50 КК України, ст. 65 КК України та ін.).

Не отримало остаточного вирішення серед ученик кримінального права й питання щодо видів кримінально-правового впливу. У своїх наукових працях автори поділяють їх на: «1) покарання; 2) заходи – компенсації (реституції); 3) заходи соціального захисту та 4) заходи безпеки» [2, с. 13], або «1) покарання; 2) кримінальна відповідальність, не пов'язана з покаранням і 3) інші кримінально-правові заходи (заходи, які не пов'язані з кримінальною відповідальністю і покаранням)» [6, с. 238] чи «1) покарання, вичерпний перелік яких міститься в ст. 51 КК або в ст. 98 КК; 2) «некаральні» заходи» [1, с. 126] та ін.

Більшість науковців вважають, що для застосування заходів кримінально-правового впливу обов'язковими є дві умови: 1) факт вчинення суспільно-небезпечного діяння, передбаченого кримінальним законом та встановленого в ньому складу злочину відповідним компетентним органом 2) вказівка в законі на конкретний кримінально-правовий захід в законі, тобто його нормативне закріплення [2, с. 362]. Фахівці у своїх наукових працях вказують, що снує два різновиди кримінально-правового впливу: 1) кримінально-правовий вплив на злочини (може виражатися як у формі притягнення винного до кримінальної відповідальності, так і у формі звільнення його від такої, наприклад, (ст.ст. 45, 46, 47 КК України, ч. 1 ст. 97 КК України) та 2) кримінально-правовий вплив без наявності складу злочину (у разі відсутності обов'язкових елементів складу злочину, наприклад, примусові заходи медичного характеру, що застосовуються до неосудних осіб або примусові заходи виховного характеру, що застосовуються до малолітніх) [2, с. 6].

Отже виходячи із цього, підставою застосуванню заходів кримінально-правового впливу, у тому числі й при вчиненні злочинів проти сім'ї, прав та інтересів неповнолітніх – є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого КК України, за яке згідно з кримінальним законом передбачене покарання.

Аналіз норм Особливої частини КК України свідчить, що чинне кримінальне законодавство містить низку норм, в яких встановлено кримінальну відповідальність за суспільно небезпечні діяння, що посягають на сімейні відносини, права та інтереси неповнолітніх. Зокрема, «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей» (ст. 137 КК); «Підміна дитини» (ст. 148 КК); «експлуатація дітей» (ст. 150 КК); «Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом» (ст. 150¹ КК); «Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості» (ст. 55 КК); «Розбещення неповнолітніх» (ст. 156 КК); «Ухилення від сплати аліментів та утримання дітей» (ст. 164 КК); «Ухилення від сплати копій на утримання непрацездатних батьків» (ст. 165 КК); «Зліс-

не виконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка або піклування» (ст. 166 КК); «Зловживання опікунськими правами» (ст. 167 КК); «Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння)» (ст. 168 КК); «Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння)» (ст. 169 КК); «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність» (ст. 304 КК); «Спонування неповнолітніх до застосування допінгу» (ст. 323 КК); «Схиляння неповнолітніх до вживання одурманюючих засобів» (ст. 324 КК). *Суспільна небезпечність* цих злочинів полягає в тому, що їх вчинення заподіює істотну шкоду сімейним відносинам, правам та інтересам неповнолітніх, а також може викликати порушення нормального розвитку й виховання неповнолітніх, заподіянням шкоди здоров'ю дитини, а в деяких випадках може призвести до самогубства дитини або членів сім'ї, до психічного захворювання, інвалідності тощо.

Політика держави у боротьбі зі злочинністю передбачає комплекс заходів, серед яких головну роль виконують заходи соціального, економічного, політичного, правового, організаційного та культурно – виховного характеру. У системі цих заходів певне місце займає покарання, яке є необхідним засобом охорони суспільства від злочинних посягань. Слід зазначити, що покарання тривалий час розглядалося ученими криміналістами головним засобом кримінально-правового регулювання за традиційною схемою: «злочин – покарання». Зокрема, М.І Ковальов вважав, що «єдиним методом регулювання кримінально-правових відносин є загроза застосування покарання, яке міститься в кримінально-правових санкціях, та його застосування у випадках вчинення кримінально-карного діяння» [7, с. 82]. Й дотепер у доктрині кримінального права не існує єдиного підходу до визначення покарання, а чинне кримінальне законодавство в ч. 1 ст. 50 КК України визначає покарання заходом примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаною винною у вчиненні злочину і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого.

При призначенні покарання за вчинення вказаних злочинів, однією із загальних засад його призначення, є те, що суд обов'язково повинен враховувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання. Існуючий у чинному кримінальному законодавстві підхід до вирішення питань щодо призначення покарання за вчинення злочинів проти сім'ї, прав та законних інтересів неповнолітніх, на нашу думку, є недосконалим, оскільки він не містить вказівок щодо встановлення оптимальних санкцій за злочини проти сім'ї та неповнолітніх, які повинні бути збалансованими і відповідати тяжкості злочинів, передбачених у відповідних статтях КК України. Більшість з них, згідно ст. 12 КК України, визнаються злочинами невеликої тяжкості або середньої тяжкості, що не завжди відповідає характеру та ступеню їх суспільної небезпечності. Таким чином, кримінально-правовий захист життя та здоров'я дитини, її прав та інтересів повинно забезпечуватися шляхом диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності із застосуванням кримінального покарання. Тільки в такому випадку в цілому буде забезпечено комплексний кримінально-правовий захист сім'ї, прав та інтересів неповнолітніх.

Отже урахування законодавцем пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального законодавства у частині посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів проти сім'ї, прав та інтересів неповнолітніх, буде сприяти виконанню завдання, передбаченого ст. 1 КК України – належним чином забезпечити фізичний, духовний моральний і соціальний розвиток дитини, нормального функціонування сімейних відносин від суспільно небезпечних посягань і, тим самим, забезпечити їх належний кримінально-правовий захист від суспільно небезпечних посягань.

Література:

1. Вечерова, Є.М. Заходи кримінально-правового впливу на злочини: поняття, умови застосування та види // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

університету. Серія: юриспруденція: зб. наук. пр. – Вип. 2. – О.: Фенікс, 2011. – С. 124-126.

2. Вечерова, С.М. Некаральний кримінально-правовий вплив на неповнолітніх в Україні (кримінологічні засади): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія, кримінально-виконавче право», – Одеса, 2010. – 20 с.

3. Вечерова, С.М. Природа некаральних заходів кримінально-правового впливу на злочинність // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. – Вип. 32. – Одеса: Юридична література, 2007. – С. 360-364.

4. Горбачова І.М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльний аналіз): автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право», Одеса, 2008. – 18 с.

5. Кафедра кримінального права Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. Актуальні питання кримінального права. Методичні рекомендації. Лекція 4. Поняття та система заходів кримінально-правового впливу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://te.zavantag.com/docs/248/index-26152.html?page=2>– Заголовок з екрана.

6. Козаченко, О.В. Правова природа інших кримінально-правових заходів як альтернатива кримінальної відповідальності колективних суб'єктів // Актуальні проблеми держави і права – 2005. – Вип. 26. – С. 237-241.

7. Ковалев М.И. Советское уголовное право: курс лекций. – Свердловск, 1971. – Вип. 1. – 387 с.

8. Орловська Н.А. Кримінально-правові санкції в контексті категорії «кримінально-правовий вплив»: постановка проблеми // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр. / Одеська нац. юрид. акад. – О.: Юрид. літ., 2010. – Вип. 55. – С. 72-79.

ПРИНЦИП «NON BIS IN IDEM» ЯК ГАРАНТІЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ

Гнатів І. М.

кандидат юридичних наук, адвокат

Принцип «non bis in idem» або, як його ще називають, недопустимості подвійного інкримінування у законодавчій сфері проявляється у таких процесах, як криміналізація та декриміналізація, а також поточна зміна та удосконалення кримінального закону, що не пов'язане з криміналізацією чи декриміналізацією діянь. Криміналізація та декриміналізація є частиною більш широкого поняття кримінальної політики держави. До спеціальних заходів кримінальної політики відносяться: 1) декриміналізація діянь, що раніше визнавалися злочинами; 2) криміналізація діянь, що раніше не визнавалися злочинами [1, с. 56]. Особливістю криміналізації та декриміналізації, що якісно відрізняє їх від інших заходів кримінальної політики (пеналізації, депеналізації та вдосконалення чинних норм) є те, що вони призводять до зміни обсягу та змісту Кримінального кодексу України (далі – КК України). Тому не можна погодитися з думкою, що криміналізація може втілюватися у такій формі, як підвищення верхніх меж санкцій у рамках існуючих складів злочинів [2, с. 40-41]. У процесі криміналізації та під час поточної зміни (удосконалення) кримінального закону, що не пов'язана з криміналізацією чи декриміналізацією діянь, законодавцем може бути допущено порушення принципу «non bis in idem».